



Özlem Karapınar Gök

<https://orcid.org/0000-0002-5183-0181>

Dr., Türkiye, ozlem_karapinar_89@hotmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Gök, Ö. K. (2025). Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası'na Göre Hilâl-i Ahmer (Kızılay)'ın Göçmenlere Yaptığı Yardımlar (1929–1940). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (4), 657-680.

Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası'na Göre Hilâl-i Ahmer (Kızılay)'ın Göçmenlere Yaptığı Yardımlar (1929–1940)*

Öz

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk, 1923 yılında kurulan genç devleti güçlendirmek için özellikle Balkanlar'dan Türklerin göçünü desteklemiştir. Bu göçler, savaşın yol açtığı kayıpları telafi etmek ve ekonomiyi canlandırmak gibi önemli hedeflere hizmet etmiştir. 1929-1940 yılları arasında Balkanlar'daki siyasi istikrarsızlık ve artan milliyetçilik, Türk ve Müslüman nüfusu Sırbistan, Bulgaristan, Romanya ve Yunanistan gibi ülkelerden göçe zorlamıştır. Bu süreçte, Lozan Anlaşması'yla başlayan Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi de devam etmiştir. Binlerce insanın yeni bir hayata başlamak için göç ettiği bu zorlu dönemde, Hilâl-i Ahmer (Kızılay) göçmenlere büyük destek sağlamıştır. Kızılay, göçmenlerin barınma, beslenme, sağlık ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli insani yardım faaliyetleri yürütmüştür. Kurum, sağlık taramaları, gıda dağıtımı, geçici barınma merkezleri ve sosyal destek programları gibi hizmetler sunarak onların Türkiye'ye uyum sağlamalarına yardımcı olmuştur. Kızılay'ın bu çalışmaları, Türk milletinin dayanışma kültürünün bir simgesi haline gelmiştir. Bu çalışma, özellikle Balkanlar'dan Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan bireylerin yaşadığı zorlu süreçte, Kızılay Cemiyeti'nin insani yardım faaliyetlerine odaklanmaktadır. Göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan aşevleri ve hastaneler üzerinde durularak, Kızılay'ın bu süreçteki rolü derinlemesine incelenmektedir. Bu bağlamda, Türkiye Hilâl-i Ahmer Mecmuası'nda yer alan dönemsel yayınlar, çalışmamıza önemli bir perspektif katmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hilâl-i Ahmer (Kızılay), Göçmenler, İnsani Yardım, 1929-1940, Hilâl-i Ahmer Mecmuası

Hilal-i Ahmer (Turkish Red Crescent) Assistance to Migrants as Reflected in the Türkiye Hilal-i Ahmer Magazine, 1929–1940

*Bu makale, 20–22 Aralık 2024 tarihlerinde Van'da gerçekleştirilen Anadolu 16. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde sunulan özet bildirinin genişletilerek makale formatına dönüştürülmüş şeklidir.



Abstract

Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey, supported the migration of Turks—particularly from the Balkans—in order to strengthen the newly established state in 1923. These migrations served crucial purposes such as compensating for wartime losses and revitalizing the economy. Between 1929 and 1940, political instability and rising nationalism in the Balkans compelled Turkish and Muslim populations to migrate from countries including Serbia, Bulgaria, Romania, and Greece. During this period, the Turkish–Greek population exchange initiated by the Lausanne Treaty also continued. In this challenging era, when thousands of people migrated to begin new lives, Hilal-i Ahmer (the Turkish Red Crescent) provided significant support to the migrants. The organization implemented various humanitarian aid initiatives to meet needs for shelter, nutrition, healthcare, and psychological well-being. Through health screenings, food distribution, temporary housing facilities, and social support programs, Hilal-i Ahmer facilitated the integration of migrants into Turkey. These efforts became a symbol of the Turkish nation’s culture of solidarity. This study examines the humanitarian aid activities of the Red Crescent Society during the difficult migration process of individuals forced to leave the Balkans for Turkey. It analyzes in detail the role of Hilal-i Ahmer in addressing the basic needs of migrants, with particular emphasis on soup kitchens and hospitals established for this purpose. In this context, the periodical publications of the Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası provide a valuable perspective for the research.

Keywords: Hilal-i Ahmer (Turkish Red Crescent), Migrants, Humanitarian Aid, 1929–1940, Türkiye Hilal-i Ahmer Mecmuası

Giriş

Tanzimat Dönemi’nde Batılılaşma hareketlerinin yoğunlaştığı Osmanlı’da, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, İslam dünyasının kültürel ve dini değerlerini koruyarak Batı ile olan farkı kapatmaya hedefiyle kurulmuştur. Cemiyet, Avrupa’daki yardım kurumu olan Kızılhaç’tan (Salib-i Ahmer) esinlenerek hayata geçirilmiş olsa da, İslam dünyasında haç sembolünün uygun görülmemesi nedeniyle ay sembolü benimsenmiştir. Başlangıçta devlet, bu kuruluştan önemli bir fayda elde edileceği beklentisinde olmamış, ancak herhangi bir zararın da meydana gelmeyeceği yönünde bir görüş bildirmiştir. Buna karşılık Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, kısa sürede Osmanlı İmparatorluğu ile Batı arasında bir köprü işlevi görmeye başlamış, devlete ve halka sadece yardım faaliyetleriyle sınırlı kalmayarak çok daha geniş bir alanda fayda sağlamaya başlamıştır.¹ Tanzimat Dönemi’nde atılan temel taşlarıyla şekillenen Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Sultan Abdülaziz döneminde uluslararası anlaşmalarla taçlandırılan bir sürecin ürünü olmuştur. Sultan Abdülaziz döneminde Osmanlı İmparatorluğu’nun Avrupa ile ilişkileri olumlu bir seyir

¹ Seçil Karal Akgün, “Cumhuriyet Duyulurken Geride Bırakılmayan Bir Kurum: Hilal-i Ahmer Cemiyeti,” *ODTÜ Gelişme Dergisi* 39 (Nisan 2012): 112.

izlemiş, uluslararası bir antlaşma imzalanmış ve savaş meydanında hasta ve yaralı askerlerin durumu görüşülmüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nun Cenevre Sözleşmesi'nin imzalamasının ardından² 11 Haziran 1868 tarihinde Dr. Abdullah Bey, Dr. Marko Paşa, Kırımlı Aziz Bey ve Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın önderliğinde "Mecruhin ve Mardayı Osmaniye-i Askeriye'ye İmdat ve Muavenet Cemiyeti" kurulmuştur. Bu cemiyetin amacı yaralı ve hasta askerlere yardım etmek olmuştur. 1876 yılında Rüştü Paşa'nın ve Kırımlı Aziz Bey'in çabalarıyla hilal amblemi resmî olarak kabul edilmiş, Hüsnü Paşa ise cemiyetin adını "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti" olarak değiştirmiştir. Cemiyet, özellikle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında önemli yardımlar yapmaya başlamış ve genel merkezi İstanbul'da açılarak faaliyetlerini sürdürmüştür.³ "Hilâl-i Ahmer" terimi, "Hilal" (ay), "Ahmer" (kırmızı) ve "Cemiyet" (dernek ya da topluluk, grup) anlamlarına gelmektedir.⁴ Osmanlı İmparatorluğu'nun savaşlarla dolu bir döneminde, yaralı ve hasta askerlere yardım amacıyla kurulan Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, bir yardım kuruluşu olmaktan öte, İmparatorluğun modernleşme çabalarının bir yansıması ve uluslararası insani hukukun önemli bir parçası haline gelmiştir.

Cemiyet, 1911'de de Trablusgarp ve Balkan Savaşları boyunca etkinliklerini sürdürmüştür. Savaş sırasında yaralıların tedavisi için seyyar hastaneler kurulmuş, ilk müdahalenin ardından yaralı askerler hastanelere sevk edilmiştir. Savaşta olumsuz etkilenen sivillere yardım edilmiş, yiyecek ve suya ihtiyaç duyan esirler ve göçmenlere Hilâl-i Ahmer tarafından destek sağlanmıştır.⁵ Lozan Antlaşması çerçevesinde mübadillerin limanlara gelişlerinden yerleşme süreçlerine kadar, içine düştükleri zor durumun ve ağır yaşam koşullarının düzeltilmesi ve hafifletilmesi sürecinde büyük bir rol oynamıştır.⁶ 1925 yılında genel merkezini Ankara'ya taşımış ve 1929'da hilal sembolünü resmi olarak kullanmaya başlamıştır. 19 Şubat 2009 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanan Kızılay tüzüğüne göre, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin faaliyetleri başlangıç sürecinden itibaren ihtiyaçlara göre şekillenmiştir. Cemiyet, 11 Haziran 1868'de "Mecruhin ve Mardayı Askeriyeye Muavenet Cemiyeti" adıyla kurulmuş, 14 Nisan 1877'de adı "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti" olmuştur. 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile birlikte "Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti" adını almış⁷ ve 1935'teki

² Resmi Gazete, 19 Şubat 2009, Sayı 27146, 1.

³ Resmi Gazete, a.g.e.

⁴ Suat Sertel, *Türk Kızılay'ının Yunanistan'a Yaptığı Yardımlar (1939–1945)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, 2019), 15.

⁵ Mesut Çapa, *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914–1925)* (Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, 2010), 15.

⁶ Mehmet Pınar, *Cumhuriyet Döneminde Mersin ve İçel'de Siyasi Hayat (1923–1950)* (Hiperlink Yayınları, 2018), 25; Mehmet Pınar, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Mersin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti," *Atatürk Dergisi* 1, no. 1: 287.

⁷ Resmi Gazete, 19 Şubat 2009, Sayı 27146, 1.

kongrede bu isim “Türkiye Kızılay Cemiyeti” olarak güncellenmiştir.⁸ Cemiyetin adı en son 1947 yılında “Türkiye Kızılay Derneği” olarak değiştirilmiştir.⁹ Görüldüğü üzere, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, kuruluşundan itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nun ve daha sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin yaşadığı önemli siyasi ve sosyal dönüşümlerin bir aynası olmuş, bu süreçlerde hem ulusal hem de uluslararası alanda insani yardım faaliyetlerinde bulunarak önemli bir rol üstlenmiştir. Cemiyet, özellikle 1937-1938 yıllarında Romanya ve Bulgaristan’dan gelen 31.018 göçmene yaptığı yardımlarla ortaya çıkmıştır. Bizde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin bu göçmenlere yaptığı yardımlarla öne çıkmıştır.

1. Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti’nin Göçmenlere Yaptığı Yardımlar

1920’ler, Lozan Antlaşması’nın ardından Türkiye’nin ulusal sınırlarını belirlediği ve yeni bir ulus-devlet inşası sürecine girdiği bir dönemdi. Bu bağlamda, Türkiye’ye göç eden Türk ve Müslüman nüfus, demografik yapıyı şekillendiren önemli bir faktör olmuştur. Bulgaristan ve Yunanistan’dan gelen Türk göçmenler, bir yandan Türkiye’nin ulusal kimlik inşası sürecine entegre edilmeye çalışılırken, diğer yandan temel insani ihtiyaçlarının karşılanması devletin ve sivil toplum kuruluşlarının yükümlülüğü olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’nin yardım faaliyetleri, hem toplumsal dayanışmanın bir göstergesi hem de yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nin uluslararası yardım ve sosyal devlet olgusuyla ilişkisini ortaya koymuştur.

Türkiye ile Bulgaristan arasında 18 Ekim 1925’te imzalanan Dostluk Antlaşması ve Oturma Sözleşmesi, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesi açısından önemli bir adım teşkil etmiştir.¹⁰ Bu sözleşme, Bulgaristan’da yaşayan Türklerin gönüllü olarak Türkiye’ye göç etmelerini kolaylaştırmayı hedeflemiştir. Anlaşma gereği, göçmenler yanlarında taşınabilir mallarını ve hayvanlarını getirebilecek, taşınmaz mallarını ise serbestçe satma hakkına sahip olacaklardı. Bu düzenlemelerle göç süreci daha sistematik bir hale getirilmiş ve iki ülke arasındaki insan hareketliliği belirli kurallar çerçevesinde şekillenmiştir. Sonuç olarak, Bulgaristan’dan Türkiye’ye yıllık ortalama 10.000 kişi göç etmiştir.¹¹ 1928 yılı Nisan ayında Bulgaristan ve Yunanistan’dan bir kısım Türk göçmen Edirne’ye sığınmıştır. Edirne Hilâl-i Ahmer Merkezi 23 Nisan 1928’de bu göçmenler için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel

⁸ Cevriye Yıldırım, *Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti İzmir Merkezi’nin Kuruluş ve Faaliyetleri (1911–1945)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, 2013), 13.

⁹ Resmi Gazete, 19 Şubat 2009, S.27146, s.1.

¹⁰ Antlaşma ve Sözleşmenin tam metni için bkz: İsmail Soysal, *Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları, I (1920–1945)* (Türk Tarih Kurumu, 1983), 253–263.; Yılmaz Altuğ, “Balkanlar’dan Anayurda Yapılan Göçler,” *Belleten* 55, no. 212 (Nisan 1991): 114; Halil Şimşek, *Türk-Bulgar İlişkileri ve Göç* (Harp Akademileri Yayınları, 1999), 52.

¹¹ Özlem Karapınar, “Trakya’nın Yeni Sakinleri: Göçmenler (1934–1938),” *History Studies* 12, no. 2 (Doç. Dr. Mangır Karagöz Armağanı): 469.

Merkezi'nden yardım talep etmiştir. Genel Merkez mültecilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Edirne Merkezi'ne 100'er adet don, gömlek, çocuk çamaşırı, ceket, pantolon olmak üzere toplamda 500 çamaşır, meşrubat ve gerekli olan diğer ihtiyaçları göndermiştir.¹² Bulgaristan'ın Harmanlı, Koşıkavak Kırcaali bölgelerinden gelen 150 haneye yakın 1000 kişi de Havsa Nahiyesi köylerine göç etmişlerdir. Edirne Vilâyeti'nin Havsa Nahiyesi Hilâl-i Ahmer Şubesi, 27 Aralık 1928 tarihinde bu göçmenlerin kış nedeniyle giyecek ihtiyaçları olduğunu bildirmiştir. Bunun üzerine Hilâl-i Ahmer, yetişkin göçmenler için 700 don, gömlek, yün çorap, 500 avcı yeleği, 318 yün fanila, 300 keten pantolon, 32 hırka, 60 mintan, 13 kadın elbisesi ve 2 pamuk fanila; kadınlar için 180 bluz elbise ve çocuklar için 300 don, gömlek ve yün çorap olmak üzere toplamda 4.405 parça giysi göndermiştir.¹³ Hilâl-i Ahmer'in bu tür yardımları, modern insani yardım kavramının Türkiye'deki köklerini anlamak açısından önemlidir. 1928'deki bu yardım faaliyetleri, Türkiye'nin Balkan göçleri ve göçmen krizleri karşısındaki kurumsal reflekslerini anlamak için bir örnek teşkil etmektedir.

Bulgaristan'dan gelen ve Eskişehir Vilâyeti'nin Sazılar İstasyonu yakınlarına yerleştirilen 100 hanelik bir grup göçmen, barınacak yerleri olmadığı için 300 adet çadırın¹⁴ gönderilmesini talep etmiştir. Bu talep, Eskişehir Vilayeti ve Eskişehir Milletvekili Ali Ulvi Bey tarafından yapılmıştır. Hilâl-i Ahmer, 30 çadırı Eskişehir deposundan Sazılar İstasyonu'na göndererek bu vatandaşların barınma ihtiyacını karşılamıştır.¹⁵ Ayrıca Bulgaristan'dan göç ederek hükümet tarafından Sivrihisar'da iskân edilmiş olan Pilevne göçmenlerine kalacak ev tedarik edilinceye kadar kalabilecekleri 10 adet çadır ve 327 lira 15.5 kuruş değerinde eşya temin etmiştir. Bunun yanı sıra Ulukışla'da biriken göçmenlerin sevkini sağlamak için Niğde Valiliği'ne 1000 lira göndermiştir.¹⁶ Göçmenlerin barınma ihtiyaçlarının karşılanması sürecinde çadır temini ve maddi yardım gibi pratik çözümlerle hızlıca sonuç alınması, dönemin sınırlı kaynaklarıyla devletin etkin kriz yönetimi uygulamalarının bir göstergesi olmuştur. Bu yardımlar yalnızca fiziksel barınma sağlamakla kalmayıp, göçmenlerin yeni yerleşim yerlerine entegrasyonuna da katkıda bulunmuş ve devletin sosyo-politik bütünlük ve toplumsal uyum politikalarının bir parçası olmuştur.

Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin yanı sıra Romanya'dan da göçmenler gelmiştir. Romanya'dan Havsa'ya gelen göçmenlerden evi ve giyecek elbisesi olmayanlar için Hilâl-i Ahmer Havsa Şubesi 9 Nisan 1932'de 40 çadır ve 100 kişilik giyecek elbise gönderilmesini

¹² *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 97, Yıl 9, 15 Eylül 1929: 364.

¹³ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, a.g.e.

¹⁴ Her türlü hava şartlarına uyumlu yapısı, sağlamlığı ve her türlü araziye kurulabilmesi ile ün yapan çadır modelidir.

¹⁵ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 28, Yıl 9, 15 Ağustos 1930: 1164.

¹⁶ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 118, Yıl 10, 15 Haziran 1931: 945.

talep etmiştir. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi, istenilen 40 çadır ve 100 kişilik giyeceği Eskişehir ambarından temin ederek göndermiştir.¹⁷ Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 29 Ekim 1923'ten 30 Haziran 1933'e kadar göçmenlere toplamda 13.641 lira 76 kuruş 769 kuruş yardımda bulunmuştur.¹⁸ Buna ek olarak komşu ülkelerden Türkiye'ye gelerek Edirne, Tekirdağ ve Çanakkale vilâyetlerine yerleştirilmiş olan göçmenler için Hilâl-i Ahmer Cemiyeti tarafından 5.000 liralık bir yardım yapılmıştır. Ayrıca, 13 Aralık 1934 tarihinde 3000 ve 31 Aralık 1934 tarihinde 2000 olmak üzere toplamda 5000 lira daha nakdi yardımda bulunulmuştur. Göçmenlere ayrıca 955 Amerikan pantolon, 200 Amerikan gömlek, 100 meşin yelek, 63 yün fanila, 148 pamuk fanila, 789 kumaş yelek, 3000 yün çorap, 84 Potin ve 125 Çocuk ayakkabısı gönderilmiştir.¹⁹ Bulgaristan ve Romanya'dan gelen göçmenlere yönelik yapılan yardım faaliyetleri, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin karşı karşıya kaldığı önemli bir insani krizi gözler önüne sermektedir. Hilal-i Ahmer Cemiyeti'nin bu süreçte sadece maddi yardım sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik organize çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. 1934 yılında Trakya'ya gelen göçmenlerin zor durumuyla karşılaşan Umumi Müfettişlik, bölgedeki ihtiyaçları karşılamak için büyük bir çaba sarf etmiştir. Göçmenlere yiyecek, giyecek, barınma gibi temel ihtiyaçları için para ve malzeme yardımı yapılmıştır.

Özellikle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ile işbirliği yaparak, göçmenlerin kış şartlarında daha iyi yaşamaları için çeşitli projeler hayata geçirilmiştir. Bu projeler arasında, göçmenlere ait evlerin onarılması, yeni yerleşim yerlerinin kurulması ve temel ihtiyaç malzemelerinin dağıtılması gibi çalışmalar da yer almıştır.²⁰ Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, İstanbul civarındaki göçmenlere de yardımda bulunmuştur. Göçmenlerin büyüklerine 800 gömlek, 370 yelek, 750 çift çorap, 350 don, 15 çift potin ve küçüklerine de 30 kalın fanila, 75 fanila, 30 çift potin, 400 çift çorap, 600 don, 1300 metre şerid ve 70 çift iskarpin dağıtmıştır.²¹ Hilâl-i Ahmer kurumunun göçmenlere yaptığı bu yardım ihtiyaç sahibi göçmenlerin imdadına yetişmiştir. 1934 yılında Trakya'ya yaşanan göç, devletin uyguladığı göç politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu politikaların amacı, göçmenlerin yeni yaşam alanlarına uyum sağlamalarını ve ekonomik hayata katılmalarını sağlamaktır. Ancak, göç hareketinin büyüklüğü ve kısa sürede gerçekleşmesi, devlet ve yerel yönetimlerin hazırlıksız yakalanmasına neden olmuştur. Göçmenlerin barınma, yiyecek, giyecek gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ciddi

¹⁷ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 124, Yıl 11, 15 Mayıs 1932: 322.

¹⁸ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 132, Yıl 13, 29 İlk Teşrin 1933: 699.

¹⁹ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 140, Yıl 14, 15 Şubat 1935: 1001.

²⁰ BCA, 030.10.72.474.7.

²¹ *Akşam*, 1 Mart 1935.

sorunlar yaşanmıştır. Yardıma muhtaç olan göçmenlere verilmek üzere, Kızılay Genel Merkezi tarafından Eskişehir depolarından aşağıdaki listede belirtilen miktarlardaki eşyaların gönderilmesi talep edilmiştir.²²

Tane	Eşya
175	Don Amerikan
25	Don Amerikan çocuk için
175	Gömlek Amerikan
25	Gömlek Amerikan çocuk için
200	Ceket keten
200	Pantolon
200	Kaput
200	Çorap yün (çift)
200	Yelek battaniyeden
200	Kasket
18	Hırka pamuklu

Kızılay, Cemiyet ve İskân memurları tarafından bu eşyaların gerçekten yardıma ihtiyaç duyan göçmenlere dağıtılmasını ve dağıtım yapılan kişilerin isim ve kimlik bilgilerinin kayıt altına alınmasını istemiştir. Ayrıca her ay sonunda, yapılan yardımlarla ilgili aylık raporun Genel Merkeze iletilmesini belirtmiştir. Yardım malzemelerinin varlığının göçmenlerden gizli tutulması da özellikle tembih edilmiştir.²³ Hükümet tarafından Balkanlardan göç eden göçmenler çoğunlukla Trakya Bölgesi'ne yerleştirilmiştir. Kızılay Genel Merkezi, Trakya'ya yerleşmek üzere gelen göçmenler için 10.000 lira temin etmiştir. Ayrıca, bu göçmenlerin yerleşmesi için gönderilen çadırların nakliye ücreti için 58 lira 75 kuruş verilmiştir.²⁴ Ulukışla'ya gelen yoksul göçmenlere de Cemiyet tarafından 101 lira 11 kuruş miktarında yardımda bulunulmuştur.²⁵ 1930'lu yıllarda Türkiye'de göçmen sorununa devlet ve sivil toplum kuruluşlarının ortak bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. Kızılay, bu süreçte hem insani yardım sağlayarak hem de devletin göç politikalarını destekleyerek önemli bir rol oynamıştır. Ancak, yardımın dağıtımı sırasında yaşanan bazı çelişkiler ve gizlilik vurgusu, o dönemdeki göçmen politikalarının karmaşık ve çok boyutlu olduğunu göstermektedir.

²²Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 2101-173.1; Karapınar, a.g.e., 483.

²³ Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 2101-169.

²⁴ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 141, Yıl 14, 15 Nisan 1935: 1031.

²⁵ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, a.g.e., 1031.

Kızılay Cemiyeti, 1 Temmuz 1934'den 26 Nisan 1935'ee kadar 200.77 lira Elaziz'e gelen göçmenlere, 11.700.09 lira Trakya'ya, 101.12 lira Ulukışla'ya, 1.866.87 lira diğer göçmenlere, 3.348.51 lira Tekirdağ'a, 100.75 lira Antalya'ya gelen göçmenlere yardımda bulunmuştur.²⁶ Trakya bölgesine yerleşmek üzere gelen göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere ayrıca Kızılay Cemiyeti, 10.000 lira bağışta bulunmuştur.²⁷

1935 yılında Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya'dan Türkiye'ye yapılan göçler hız kazanmıştır. Bu göçlerin bir örneği, Romanya'nın Köstence şehrinden Nazım adlı vapurla İstanbul'a gelen 1700 kişilik göçmen kafilesidir. Göçmenler, Sirkeci Limanı'na ulaştıktan sonra Kızılay tarafından karşılanmıştır. İstanbul Kızılay Kurumu, 400 göçmene yemek verebilecek şekilde hazırlık yapmış; Sirkeci'deki rıhtım ambarlarından biri yemek için, ikisi ise geceleme amacıyla düzenlenmiştir. Göçmenler gemiden iner inmez sıcak etli pirinç çorbası ile karşılanmıştır. Akşam yemeğinde ise etli kuru fasulye ve tatlı olarak taban helvası ikram edilmiştir. Ayrıca, her göçmene birer kiloluk ekmek dağıtılmıştır.²⁸ İstanbul Kızılay Kurumu, göçmenlerin iâşe ihtiyaçlarını karşılamaya da çalışmıştır. Yeni gelen göçmenlere sabahları çorba, öğle yemeğinde etli kuru fasulye ve helva, akşam yemeğinde ise fasulye ve pilav verilmiştir.²⁹ Kızılay, göçmenlere yiyecek sağlamanın yanı sıra, ilk etapta barınma imkânı da sunmuştur. Örneğin, Selanik'ten İzmir'e vapurla gelen 100 Yugoslav göçmeni, hükümet tarafından yerleştirilecekleri yerlere gönderilene kadar Kızılay'ın himayesinde olmuştur.³⁰ Kızılay'ın sunduğu bu hizmetler, göçmenlerin kısa vadeli barınma ve beslenme ihtiyaçlarının ötesinde, sosyal uyumlarını da kolaylaştırmıştır. İlk etapta sağlanan bu yardımlar, göçmenlerin yeni yaşam alanlarına entegrasyon süreçlerini hızlandırmış ve toplumsal dayanışma örneği teşkil etmiştir.

Romanya'dan gelen göçmenler, Vali'nin denetiminde doğrudan İzmit'e gönderilmişlerdir. İzmit'te, göçmenler Belediye Başkanı Kemal Öz ve Sağlık Müdürü Refet Dedeoğlu'nun gözetiminde geçici olarak hanlara, depolara ve misafirhanelere yerleştirilmiştir. Kızılay tarafından aşevi aracılığıyla göçmenlerin iâşeleri karşılanmış, sağlık sorunlarıyla ilgilenmek için de Hükümet Doktoru Aziz Sunal ve Belediye Doktoru Nuri Necati Sarı görevlendirilmiştir. Bu doktorların muayeneleri sonucu durumu ağır olan 15 kişi hastanelere

²⁶ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 142, Yıl 14, 15 Haziran 1935: 1056.

²⁷ *Türkiye Hilâliahmer Mecmuası*, Sayı 142, Yıl.14, 15 Haziran 1935:1087.

²⁸ *Akşam*, 27 Teşrinisani 1935.

²⁹ *Akşam*, 29 Teşrinisani 1935.

³⁰ *Millet*, 10 İkincikanun 1935.

sevk edilmiş, misafirhanelerde ayrıca göçmen hayvanlarının da bakımı ve muayeneleri yapılmıştır.³¹

Kızılay Genel Merkezi, 15 Aralık 1935'ten 15 Şubat 1936'ya kadar toplam 672 lira 22 kuruşluk çeşitli yardımlar yapmıştır. Bu yardımların 14.350 kuruşu Trakya'ya gelen göçmenlere verilmiştir.³² Hükümet, Trakya'ya göç edenlerin barınması için öncelikli olarak evler inşa etmeye başlamıştır. Göçmenler için yapılmakta olan köyler tamamlanana kadar Kızılay, barınma amacıyla 300 çadır göndermiştir.³³

Göçmenlerin indirildikleri bölgelerde birer sağlık kontrol ve karantina merkezi (tahaffuzhane) kurulmuştur. Bu merkezlerde Kızılay ekipleri, göçmenlerin hijyen, sağlık kontrolleri ve aşılanmalarını sağlamıştır.³⁴ Hükümet, Romanya ve Bulgaristan'dan gelerek İzmir'e yerleştirilecek göçmenlerin Urla Tahaffuzhanesi'ne getirileceğini Kızılay'a bildirmiştir. Bunun üzerine Kızılay, göçmenler için 50 adet çadırı 3 Eylül 1936 tarihinde trenle İzmir İskân Direktörlüğü'ne göndermiştir.³⁵

19 Ekim 1936'da Nazım vapuru ile Varna'dan İzmir'e 1500 Türk göçmen daha gelmiştir. Göçmenler, Urla tahaffuzhanesinde karaya çıkarılarak çadır ve evlere yerleştirilerek sağlık muayenelerine başlanmıştır. Kızılay tarafından işleri temin edilen bu göçmenlere, sağlık muayenelerinin ardından kalacakları bölgelere sevk edilerek kendilerine arazi, yiyecek ve tohumluk buğday dağıtılmıştır.³⁶ 17 Kasım 1936'da da "Nazım" vapuruyla Varna'dan Urla'ya 1764 göçmen gelmiştir. Ertesi gün vapurdan indirilecekleri için göçmenlere ekmek ve yiyecek vapurda dağıtılmıştır. İş masrafları için de 2000 lira İzmir İş Bankası aracılığıyla gönderilmiştir.³⁷ Kızılay, Ulukışla'ya yerleştirilen göçmenlerin üretici olmaları için de 101 lira 2 kuruş nakdi yardımda bulunmuştur.³⁸ Kızılay, göçmenlerin ülkeye varmasının hemen ardından barınma, sağlık, yiyecek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere hızlı bir şekilde harekete geçmiştir. Bu durum, Kızılay'ın acil durumlara müdahale kapasitesinin o dönemde de oldukça güçlü olduğunu göstermektedir. Kızılay, göçmenlerin sadece temel ihtiyaçlarını değil,

³¹ Önder Duman, "Romanya'dan Kocaeli Vilayetine Göç ve İskân (1935–1939)," in *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Sempozyumu-II*, Cilt 1, ed. Haluk Selvi, M. Bilal Çelik ve Ali Yeşildal (Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2016), 501.

³² *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 146, Yıl 15, 15 Şubat 1936: 91.

³³ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 145, Yıl 15, 29 Birinciteşrin 1936: 16.

³⁴ Adem Sağır ve Zeynep Aktaş, "Romanya'dan Türkiye'ye Gelen Göçmenlerle Türk Toplumu Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Çözümlemesi: Türk Yazılı Basınında 1934–1938 Dönemi," *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 99 (Bahar 2019): 159.

³⁵ Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 2101-194.

³⁶ *Anadolu*, 20 Teşrinievvel 1936.

³⁷ Türkiye Kızılay Arşivi, Kutu 2101-178.

³⁸ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 145, Yıl 15, 15 Birincikanun 1936: 46.

aynı zamanda uzun vadeli sürdürülebilirliklerini de göz önünde bulundurarak çalışmalar yürütmüştür.

Devlet ile iş birliği içinde gerçekleştirilen projelerde, göçmenlerin tarım alanında kendilerini geliştirmelerine olanak tanınmıştır. Bu kapsamda, buğday dağıtımı gibi uygulamalarda, vergisel düzenlemelerle destek sağlanarak yardımın amacına uygun kullanılması hedeflenmiştir. 1936 yılında kabul edilen 3035 sayılı Kanun³⁹, buğday dağıtımında vergi muafiyeti getirerek, göçmenlere yönelik bu tür desteklerin daha etkin hale gelmesini sağlamıştır.⁴⁰

Kızılay, göçmenlerin kendi evlerine sahip olmaları için önemli bir adım atmış ve bu amaçla 2.000.000 Türk liralık devlet desteğiyle birlikte büyük bir konut inşaat projesi başlatmıştır. 1937’de Niğde, Konya, Sivas, Kayseri, Ankara, Çorum, Isparta, Seyhan, Edirne, Kütahya, Kırklareli, Diyarbakır, Balıkesir ve Yozgat’ta toplam 9.700 göçmen evi yapımına başlayan Kızılay, bu proje için yaklaşık 407.378 Türk lirası harcamıştır.⁴¹ Kızılay Cemiyeti Emet Şubesi, kaymakamlığın talebi üzerine Emet’e yerleştirilen beş göçmen ailesinin en elzem ihtiyaçlarının karşılanması için hane başına 10 lira olmak üzere 50 lira yardımda bulunmuştur.⁴² Kızılay Cemiyeti, Romanya ve Bulgaristan’dan gelen göçmenleri Türkiye’ye geldikleri gibi karşılayıp, özel olarak açılan aşevlerinde onlara yiyecek temini sağlamış ve hastanelerde tedavilerini yapmıştır. Ayrıca dağıtılan giyim eşyası ve diğer yardımların toplamı 226.449 lirayı aşmıştır.⁴³ 1940 yılında, II. Dünya Savaşı’nın yarattığı siyasi ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle Bulgaristan, Romanya ve Yugoslavya’dan Türkiye’ye toplam 1574 göçmen gelmiştir. Hükümet, bu göçmenlere toplam 78.762 öğün sıcak ve soğuk yemek ile yolculukları boyunca ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde kumanya yardımı yaparak destek olmuştur.⁴⁴ Savaşın getirdiği ağır ekonomik şartlara karşın Kızılay’ın öncülüğünde komşu Yunanistan’a “Dumlupınar” ve “Kurtuluş” vapurları vasıtasıyla giyecek-yiyecek yardımı yapılarak büyük bir insanlık sınavı verilmiştir.⁴⁵ Türkiye’nin bu tutumu, savaşın yarattığı insanlık dramına karşı uluslararası dayanışmanın önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

³⁹ Detaylı bilgi için bkz., Kızılay kurumuna bin ton buğday verilmesi ve Ziraat Bankasına yatırılmış olan buğdayı koruma vergisi hasılatı bakiyesinin mahsubu hakkında kanun, TBMM, 3035, 11 Haziran 1936.

⁴⁰ Seçil Karal Akgün ve Murat Uluğtekin, *Hilâl-i Ahmer’den Kızılay’a*, Cilt II (Türk Hava Kurumu Basımevi, 2001), 254.

⁴¹ *Ulus*, 3 Kasım 1937.

⁴² *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 152, Yıl 16, 15 Şubat 1937: 158.

⁴³ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 157, Yıl 17, 25 Birinci Kânun 1937: 61.

⁴⁴ Seçil Karal Akgün ve Murat Uluğtekin, a.g.e., 254–255.

⁴⁵ Mehmet Pınar, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Kızılay’ın Dış Yardımları ve Yardımların Dış Politikaya Etkileri,” *Route Educational and Social Science Journal* 3, no. 1 (2016): 142.

2. Hilâl-i Ahmer(Kızılay)'in Göçmenler İçin Kurduğu Aşevleri ve Hastaneler

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasıyla başlayan göç hareketleri, Türkiye'nin modern tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde, özellikle Balkanlardan gelen yüz binlerce göçmen, yeni bir hayata başlamak üzere Anadolu'ya yerleşmiştir. Bu büyük insani kriz karşısında Türk Kızılay Cemiyeti, göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere önemli bir rol üstlenmiştir. Kızılay'ın göçmenlere yönelik faaliyetlerinin en çarpıcı örneklerinden biri, İstanbul'da açtığı aşevleri ve seyyar hastanelerdir.

Kızılay Cemiyeti, 1930'lu yıllarda Türkiye'ye göç eden Romanyalılar ve Bulgarlar başta olmak üzere pek çok göçmen için önemli bir destek noktası olmuştur. Özellikle İstanbul gibi büyük şehirlerde yoğunlaşan göçmenlerin temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kurulan aşevleri, açlık ve kıtlık tehdidi altında yaşayan binlerce insanın hayatını kurtarmıştır. İstanbul Sirkeci ve İzmit gibi yerlerde açılan bu aşevleri, göçmenlere sıcak yemek ve temel gıda maddeleri sağlanmasını mümkün kılmıştır.

Romanya'dan Türkiye'ye göç eden göçmenlerin iaşeleri, Kızılay Cemiyeti tarafından karşılanmıştır. Bu amaçla, Kızılay Cemiyeti Genel Merkezi, İstanbul Sirkeci'de ve İzmit'te olmak üzere iki aşevi açmıştır. Bu aşevlerinin yönetimi, Kızılay İstanbul Satış Deposu'na devredilmiştir.⁴⁶ Kızılay Cemiyeti, göçmenler için İstanbul'da iki aş evi ve göçmenlerin yerleştirileceği muhtelif yerlerde 5-10-15 yataklı olmak üzere toplamda 100 yataklı seyyar hastaneler açmaya karar vermiş ve bunu başarılı bir şekilde gerçekleştirmiştir.⁴⁷ Kızılay Cemiyeti, Bulgaristan ve Romanya'dan gelen, önemli bir kısmı son derece zayıf durumda bulunan Türk göçmenleri, yurda adım attıkları andan itibaren karşılamıştır. Cemiyet, Elazığ, Marmara Ereğlisi, Sirkeci, Tuzla, İzmit, Urla ve Kavak'ta kurduğu aşevlerinde en acil ihtiyaçları karşılamış, geçici olarak barınmalarını sağlamış, küçük tedavilerini yapmış, yiyecek ve giyecek yardımlarda bulunmuştur. Daha sonra kendilerine tahsis edilen daimi iskân bölgelerine sevk edilmişlerdir. Göçmenlerin bir kısmının hasta olması nedeniyle Cemiyet, Gelibolu, Keşan ve Çorlu'da özel göçmen hastanelerinden yararlanılarak hastaların tedavisine başlamıştır.⁴⁸ Aşevlerinin yanı sıra, Kızılay tarafından kurulan seyyar hastaneler göçmenlerin sağlık hizmetlerine ulaşmalarını sağlamıştır. Özellikle kırsal kesimlerde yaşayan ve sağlık merkezlerine ulaşım imkânı bulunmayan göçmenler için bu hastaneler büyük önem taşımaktaydı. 5-10-15 yataklı olarak tasarlanan bu seyyar hastaneler, temel sağlık hizmetlerinin yanı sıra ilaç dağıtımı gibi faaliyetlerde de bulunmuştur.

⁴⁶ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 146, Yıl 15, 15 Şubat 1936: 94.

⁴⁷ *Özdilek*, Sayı 47, Yıl 1, 2 Birincikanun 1935: 1.

⁴⁸ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 157, Yıl 17, 25 Birinci Kânun 1937: 69.

2.1. Kızılay Sirkeci Aşevi

Şark Şimendifer İdaresi'nden 22 Kasım 1935 tarihinde iki büyük depo kiralanarak Sirkeci aşevi kurulmuştur. Depoların ihtiyaç duyulan yerleri onarılmış ve temizlenmiştir. Alınan kerestelerle sıralar ve uzun masalar yapılmış; yemek pişirme alanı, ocaklar ve diğer gerekli donanımlar tamamlanmıştır. Tüm hazırlıklar tamamlandıktan sonra aşevi faaliyete geçmiştir. Bu aşevinde, “Nazım” vapuru ile Romanya'dan gelen ve Trakya'ya yerleştirilecek ilk kafiledeki 1705 göçmen ile Vilayet İhsan Müdürlüğü'nden alınan izin belgelerine göre iâşelerinin sağlanması istenen diğer göçmenlere hizmet verilmiştir. Romanya ve Bulgaristan'dan gelen ya da bir yerden başka bir yere nakledilen toplam 2018 göçmen, sabah ve akşam olmak üzere günde iki kez bol miktarda sıcak yemekle beslenmiştir. Verilen yemekler; etli çorba, etli patates, etli nohut ve etli pilavdan oluşmaktaydı. Göçmen kafilelerinden, gidecekleri yer ve yolculuk gününe göre hazırlık yapılmış; yolluk olarak ekmek, zeytin ve helva dağıtılmıştır.⁴⁹

“Bursa” vapuru ile Köstence'den Kavak Tahaffuzhanesine⁵⁰ gelen ve buradan Gelibolu'ya götürülecek olan 900 göçmenin kumanyasının bitmesi nedeniyle, Kızılay'dan yardım talep edilmiştir. Bunun üzerine, aşevinden bir memuru ile birlikte 900 ekmek vapura gönderilmiş ve vapurun ikinci kaptanına teslim edilmiştir. Aşevi, 22 Aralık 1935'ten 6 Ocak 1936'ya kadar faaliyet göstermiş ve bu süre boyunca personel ve aşçı yevmiyeleri, yiyecek, yakacak, tesisat ve diğer çeşitli masraflar dâhil olmak üzere toplam 3710 lira 49 kuruş harcama yapılmıştır.⁵¹ Sirkeci Aşevi'ne, 1 Temmuz 1936'dan 31 Ağustos 1936'ya kadar 1825 göçmen gelmiş ve bunlar için nüfus başına günde 20-25 kuruş hesaplanarak toplam 1.434 lira 35 kuruş iâşe bedeli verilmiştir. Bu süre boyunca, hem aşevi hem de Genel Merkez ambarlarından yapılan tüm masrafların toplamı 2045 lira 54 kuruş olmuştur.⁵²

2.2. Kızılay İzmit Aşevi

Satış Deposu tarafından 1 Aralık 1935 tarihinde İzmit'e gönderilen bir memur, Vilayet ve Belediye müdürlükleriyle iletişim kurarak aşevi kurulumu için gerekli hazırlıklara başlanmasını talep etmiştir. Belediye tarafından belirlenen alanda ihtiyaç duyulan ocaklar ve diğer tesisler yaptırılmıştır. Satış deposundan kazan, kâse, kepçe gibi gerekli malzemeler temin

⁴⁹ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 146, Yıl 15, 15 Şubat 1936: 94.

⁵⁰ Kavak Tahaffuzhanesi 1878'de hastaneye dönüştürülerek Hilal-i Ahmere'e devredilmişti. (BOA,Y.PRK.SH/1-2.)

⁵¹ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 146, Yıl 15, 15 Şubat 1936: 95.

⁵² *Türkiye Kızılay Arşivi*, Kutu 2101-173.2; *Ulus*, 25 Aralık 1937.

edilmiş, bunun dışında birkaç memur ve hademe de görevlendirilmiştir.⁵³ Aşevi faaliyete geçtikten sonra 2 Şubat 1936 tarihine kadar 3945 göçmene hizmet vermiş ve günlük 53.690 göçmene sıcak yemek ve kumanya sağlanmıştır. Aşevinin toplam masrafı 7182 lira 19 kuruş olduğu göz önüne alındığında bir göçmenin günlük iâşe masrafı olarak 13.37 kuruş olarak hesaplanmıştır.⁵⁴ Bu aşevinde, Romanya’dan “Nazım” vapuruyla gelen 1.941 göçmen, “Cumhuriyet” vapuruyla gelen 1.841 göçmen, serbest pasaportla gelen 20 kişi ve Ulukışla’dan İzmit’e yerleştirilmek üzere kayıtlı 85 kişi olmak üzere toplam 3.887 göçmene günde iki defa olmak üzere yemek verilmiştir. Yemekler genellikle etli çorba, etli patates, etli kuru fasulye, etli nohut, etli pirinç pilavı ve bulgur pilavından oluşmuştur. Kafiler halinde götürülen göçmenlere, seyahat edecekleri mesafe de göz önünde bulundurularak yolluk olarak ekmek, zeytin ve helva verilmiştir. Romanya’dan İstanbul’a gelen ve İzmit çevresine yerleştirilmek üzere gönderilen 58 kişilik bir göçmen grubu için de mahallî dağılım yerlerine ulaşana kadar, dört günlük iâşe ihtiyacını karşılayacak şekilde ekmek, zeytin ve helva dağıtılmıştır.⁵⁵ Kızılay İzmit aş evi, 1 Aralık 1935’ten 2 Ocak 1936’ya kadar faaliyet göstermiştir. Bu süre boyunca kişisel maaşları, aşçı yevmiyeleri, yemek, yakacak, tesisat ve diğer çeşitli masraflar dâhil toplamda 6.432 lira 41 kuruş harcanmıştır.⁵⁶

2.3. Kızılay Tuzla Aşevi

Tuzla Aşevi, 20 Nisan 1936’da açılmış ve 21 Ağustos 1936’ya kadar Romanya ve Bulgaristan’dan 12.434 göçmen kabul etmiştir. Bu göçmenlere, Tuzla’da kaldıkları süre boyunca sıcak yemekler ve çeşitli kumanyalar verilmiştir. Sıcak yemekler, genellikle etli yemekler olup, taze ve kuru fasulye, pirinç ve bulgur lapası, pilav, un çorbası ve patates gibi yiyeceklerden oluşurken, kumanyalar zeytin, beyaz peynir ve kaşar peynirinden oluşmuştur. Tuzla’da kalan göçmenlere toplamda 82.687 kişilik sıcak yemek ve 65.009 kişilik kumanya verilmiştir. Buna göre 12.434 göçmenden biri için yaklaşık 7 gün sıcak yemek ve 5 gün kumanya sağlanmıştır.⁵⁷ Ayrıca, Kızılay Tuzla Aşevi, göçmenler için Eskişehir ambarlarından 30 Amerikan donu, 30 Amerikan gömleği, 50 keten ceket, 50 pantolon, 50 kaput, 50 çift yün çorap, 50 yelek (battaniyeden yapılmış), 50 kasket temin etmiştir. Çocuklar için de 20 Amerikan don ve 20 Amerikan gömleği sağlanmıştır.⁵⁸

2.4. Kızılay Urla Aşevi

⁵³ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, a.g.e., 95.

⁵⁴ *Ulus*, a.g.e.

⁵⁵ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 146, Yıl 15, 15 Şubat 1936: 95.

⁵⁶ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, a.g.e., 96.

⁵⁷ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 157, Yıl 17, 25 Birinci Kânun 1937: 70; *Ulus*, 25 Aralık 1937.

⁵⁸ *Türkiye Kızılay Arşivi*, Kutu 2101-173.2.

Urla Aşevi'ne, 26 Kasım 1936 tarihine kadar Bulgaristan'dan 3423, Romanya'dan ise 2381 olmak üzere toplamda 5804 kişi gelmiştir. Bu göçmenlere toplam 68.390 yemek ve buna bağlı olarak ekmek verilmiş, bu hizmet için de toplam 5.984 lira 83 kuruş harcanmıştır. Bir göçmenin bir günlük iâşesi 8,75 kuruşa mal olmuştur. Verilen yemeklerin içeriği; her gün etli kuru fasulye, nohut, etli patates, kıymalı makarna, etli pirinç veya bulgur lapası, taze etli fasulye veya patlıcandan oluşmuş ve bu yemeklerin besin değerleri ilgili makamlarca onaylanmıştır.⁵⁹ Sirkeci Aşevi'nde 22 Kasım 1935'ten 31 Ağustos 1938'e kadar 130.044 kişiye, Kavak Aşevi'nde 30 Haziran 1937'den 1 Haziran 1938'e kadar 132.051 kişiye, Tuzla Aşevi'nde, 20 Nisan 1936'dan 31 Ekim 1937'ye kadar 277.050 kişiye, İzmit Aşevi'nde 6 Aralık 1935'ten 6 Ocak 1936'ya kadar 3.945 kişiye, Marmara Ereğlisi Aşevi'nde 1 Temmuz 1937'den 3 Aralık 1937'ye kadar 113.012 kişiye yemek sağlanmıştır.⁶⁰

2.5. Keşan Kızılay Göçmen Hastanesi

1923 Lozan Antlaşması ile başlayan nüfus mübadelesi ve sonrasında devam eden göç hareketleri, Türkiye'nin sağlık altyapısını önemli ölçüde zorlamıştır. Bu dönemde, Kızılay Cemiyeti gibi sivil toplum kuruluşlarının sağlık hizmetlerine yaptığı katkılar oldukça önemlidir. Keşan Kızılay Göçmen Hastanesi de bu bağlamda, göçmenlerin sağlık ihtiyaçlarına cevap vermek üzere kurulan önemli bir sağlık kuruluşudur.

Türkiye'ye gelen ve gelecek olan göçmenlerin sağlık durumlarını iyileştirmek için Kızılay Cemiyeti tarafından Trakya'da açılmasına karar verilen hastanelerden Keşan'daki 30 yataklı hastane 1 Şubat 1936 tarihinden itibaren işe başlamıştır.⁶¹ Hastane, 30 Kasım 1936 tarihine kadar ilaç, alet, çamaşır, porselen, makine, mobilya vs. idare ve iâşe masrafları dâhil olmak üzere toplamda 23.310 lira 26 kuruşa mal olmuştur. Bu süre zarfında 5.776 göçmenin poliklinik, laboratuvar ve röntgen hizmetleri sunulmuştur. Yapılan toplam harcama ise 30.214 lira 63 kuruşu bulmuştur.⁶² Keşan Göçmen Hastanesi, açılış tarihi olan 1 Şubat 1936'dan 31 Ağustos 1938'e kadar 2603 hastayı yatılı olarak, 6969 hastayı ayakta tedavi etmiştir. Ayrıca hastanede, Keşan ve civarında bulunan nahiye ve kazalarda 2345 kişi tedavi edilmiştir.⁶³

2.6. Çorlu Kızılay Göçmen Hastanesi

1 Mayıs 1936'da açılan Çorlu Göçmen Hastanesi, 30 yatak kapasiteliydi. Hastane, 30 Aralık 1936 tarihine kadar ilaç, ekipman, çamaşır, porselen, makine ve mobilya dahil olmak üzere, idare ve iâşe masraflarıyla birlikte Cemiyete toplam 11.698 lira 28 kuruşa mal olmuştur.

⁵⁹ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, a.g.e., 71; *Ulus*, a.g.e.

⁶⁰ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 162, Yıl 17, 15 I. Teşrin 1938: 389.

⁶¹ *Anadolu*, 2 Şubat 1936.

⁶² *Ulus*, 25 Aralık 1937.

⁶³ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, a.g.e., 374.

Bu hastanede 5.081 göçmen hem hastane hem de poliklinik hizmetlerinden yararlanarak tedavi görmüştür. Bu süreçte toplam harcama 18.435 lira 27 kuruş olmuştur.⁶⁴

2.7. Gelibolu Kızılay Göçmen Hastanesi

21 Mart 1936 tarihinde açılan Gelibolu Göçmen Hastanesi, 10 yataklı kapasiteye sahipti. 30 Ekim 1936 ve sonrasında hastanenin ecza, ekipman, çamaşır, porselen, makine ve mobilyalarıyla birlikte idare ve yiyecek masrafları Cemiyete toplam 5.470 lira 70 kuruşa mal olmuştur. 1 Haziran 1937 tarihinde ise hastane faaliyetlerine son verilmiştir. 15 aylık çalışma süresi boyunca 1.314 hasta göçmene hastanede ve polikliniklerde tedavi uygulanmıştır. Toplam masraf ise 9.980 lira 58 kuruş olmuştur.⁶⁵ Keşan, Çorlu ve Gelibolu Kızılay Göçmen Hastaneleri, 1930'lu yılların ortasında, göçmenlerin temel sağlık ihtiyaçlarını karşılamak üzere hizmete girmişlerdir. Bu hastaneler, sınırlı imkânlarla rağmen binlerce göçmene hem yatarak hem de ayakta tedavi hizmeti sunmuşlardır. Verilen hizmetler arasında poliklinik, laboratuvar ve röntgen hizmetleri de bulunmaktaydı. Bu maliyetlerin büyük bir kısmı, ilaç, ekipman, personel giderleri ve hastane işletme giderlerinden oluşmaktaydı. Kızılay Cemiyeti'nin bu hastanelere yaptığı yatırım, sadece maddi değil, aynı zamanda insani bir dayanışmanın da göstergesiydi.

3.Hilâl-i Ahmer (Kızılay)'in Göçmenler İçin Açtığı Misafirhaneler

Göçmenlerin Türkiye'ye gelmeye başlamasıyla birlikte Hilâl-i Ahmer, proaktif bir şekilde harekete geçerek misafirhaneler kurmuş ve diğer gerekli hizmetleri sunmuştur. Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi, Türkiye'ye gelen göçmenlere yardım etmeye karar vermiş ve bunun için çalışmalarına başlamıştır. Cemiyet Başkanı ve aynı zamanda Sağlık Bakanı Dr. Refik Saydam, bu yardımların nasıl yapılacağını belirlemek için İstanbul'da incelemelerde bulunmuştur. Bakan, özellikle Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin göçmenler için misafirhaneler açma ve karşılıklı destek olup olmayacağını değerlendirmeye çalışmıştır.⁶⁶ Sirkeci depolarında bu durum için özel düzenlemeler yapılmış ve bu işle ilgilenmek üzere sürekli memurlar atanmıştır. İstanbul'a birden 1700 göçmenin gelmesi, İstanbul'da bir göçmen misafirhanesine sahip olmanın ne kadar önemli olduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Göçmenlerin geceyi geçirmeleri için iki büyük deponun yeterli olmamasından dolayı, bir kısım göçmen Şark Demiryollarına ait 18 vagona yerleştirilmiştir.⁶⁷ Kızılay Cemiyeti, biri İstanbul'da diğeri İzmit'te olmak üzere iki göçmen misafirhanesi kurmuştur. Bulgaristan ve Romanya'dan gelen göçmenler, öncelikle bu misafirhanelerde ağırlanmakta ve birkaç gün kaldıktan sonra

⁶⁴ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 157, Yıl 17, 25 Birinci Kânun 1937: 71.

⁶⁵ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 157, Yıl 17, 25 Birinci Kânun 1937: 71; *Ulus*, 25 Aralık 1937.

⁶⁶ *Hakimiyet-i Milliye*, 30 Eylül 1934.

⁶⁷ *Akşam*, 29 Teşrinisani 1935; *Son Posta*, 27 İkinci Teşrin 1935.

kalacakları yerlere gönderilmişlerdir. Bu misafirhanelerden her biri 2000 göçmeni barındırabilecek kapasitede olmuştur. Göçmenlerin toplu olarak gönderildikleri yerlerde altı tane seyyar hastane kurulmuş olup, bu hastanelerde yüz yatak mevcut bulundurulmuştur. Misafirhanelerde kalan göçmenlere bu süre boyunca yemek verilmiş, kıyafet ihtiyaçlarını karşılamış ve çocuklara özenle bakılmıştır.⁶⁸ 1936 yılında gelen göçmenlerin, hangi memleketten gelirse gelsin ve nereye gidecek olursa olsun Sarayburnu'nda hazırlanan göçmen misafirhanesine inmeleri belirtilmiştir. Misafirhanede binlerce göçmenin oturacağı yer, büyük bir aşhane ve Kızılay tarafından revir hazırlanmıştır. Göçmenlerin yerleşecekleri yerler buradan tayin edilmiştir. Hem vapurların hem de göçmen nakleden trenlerin Sarayburnu'na gelmeleri kararlaştırılmıştır.⁶⁹ Sarayburnu'nda kurulan merkezi misafirhane, göçmenlerin yönetimini kolaylaştırmış ve tüm göçmenlerin aynı standartlarda hizmet almasını sağlamıştır.

Sonuç

Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı'ya açılmasıyla başlayan Tanzimat Dönemi'nde kurulan Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti, sadece savaşlarda yaralanan askerlere değil, aynı zamanda zor durumda kalan sivillere de yardım eli uzatan önemli bir kuruluş olmuştur. Özellikle göç hareketlerinin yoğunlaştığı dönemlerde, göçmenlere barınma, beslenme ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçları konusunda destek sağlamıştır. Bu sayede hem toplumsal dayanışma güçlenmiş hem de insani değerlere hizmet edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından da Hilâl-i Ahmer, ülke genelinde yaşanan göç hareketlerinde önemli bir rol oynayarak, göçmenlerin yeni yaşamlarına uyum sağlamalarına yardımcı olmuştur. Osmanlı döneminde imparatorluk kimliği ve İslami esaslar çerçevesinde insani yardımı merkezine alan mezkûr kurum Cumhuriyet döneminde yeni rejimin ürettiği ulus-kimlik çerçevesinde yardımlarını türdeş bir toplum inşa etme yönünde yürütmüştür. 1923-1935 yılları arasında, özellikle Bulgaristan, Yunanistan ve Romanya'dan Türkiye'ye gelen göçmenlere Cemiyet tarafından sadece yemek ve giyecek değil, aynı zamanda ev, sağlık hizmetleri ve çeşitli ihtiyaçları karşılayacak malzemeler de sağlanmıştır. Bu kapsamlı destekler, Türkiye'nin nüfus yapısının değişmesinde ve yeni gelenlerin topluma uyum sağlamasında büyük öneme sahip olmuştur. XX. yüzyılın ilk yarısında yaşanan göç hareketleri sırasında, Kızılay Cemiyeti, Türkiye'ye sığınan insanların en temel ihtiyaçlarını karşılamak için büyük çaba sarf etmiştir. Açtığı aşevleri, hastaneler ve barınma yerleriyle göçmenlere insani yardım ulaştıran Kızılay, hem bu insanların hayatta kalmalarını sağlamış hem de toplumda yardımlaşma bilincinin gelişmesine

⁶⁸ *Türkiye Kızılay Mecmuası*, Sayı 145, Yıl 15, 15 Birincikanun 1936: 47.

⁶⁹ Aslı Arslan, "Atatürk Döneminde Romanya'dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye'de İskânları," *Turkish Studies* 9, no. 4 (2014): 40.

katkı sağlamıştır. Kızılay'ın kurduğu aşevleri, göçmenlere düzenli sıcak yemek ve kumanya yardımı sağlayarak temel beslenme ihtiyaçlarını karşılamıştır. Kızılay, bu sayede binlerce göçmenin günlük beslenme ihtiyacını karşılamış ve onların fiziksel enerjilerini artırmalarına yardımcı olmuştur. Kısıtlı kaynakları etkin kullanarak geniş bir hizmet yelpazesi sunan Kızılay, göçmenlerin yaşamsal ihtiyaçlarına cevap vermiştir. Hastaneler ise, göçmenlerin sağlık sorunlarıyla başa çıkmalarında önemli bir rol oynamıştır. Sağlanan tedavi hizmetleri, göçmenlerin daha çabuk iyileşmelerine yardımcı olmuş ve düzenli sağlık kontrollerinin yapılması kolaylaşmıştır. Keşan, Çorlu ve Gelibolu'da açılan özel göçmen hastaneleri, sadece sağlık hizmeti vermekle kalmamış, aynı zamanda sağlık hizmetlerinin kalitesini artırmak için çeşitli çalışmalar yapmıştır. Göç etmek zorunda kalan kişilerin en temel ihtiyaçlarından biri olan barınma, göçmen misafirhaneleri sayesinde karşılanmıştır. Bu merkezler, göçmenlerin yeni bir ülkeye uyum sürecinde güvenli ve destekleyici bir ortam sunarak, onların bu zorlu dönemi daha kolay atlattıklarına olanak sağlamıştır. Hilal-i Ahmer Cemiyeti, insani yardımın sadece acil durumlarla sınırlı olmadığını, göç, doğal afet gibi farklı alanlarda da süreklilik arz eden ihtiyaçlara cevap vererek göstermiştir. Bu kapsamlı hizmet anlayışı, hem Osmanlı'dan bu yana Türkiye'nin insani yardım alanındaki öncü kurumlarından biri olmasını sağlamış hem de ülkemizin toplumsal dokusunu güçlendirerek huzur ve güvenliğe katkı sağlamıştır.

Kaynaklar Arşivler

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA).

Türkiye Kızılay Arşivi.

Resmî Yayınlar

Resmî Gazete. 19 Şubat 2009. Sayı 27146.

Türkiye Büyük Millet Meclisi. *Kızılay kurumuna bin ton buğday verilmesi ve Ziraat Bankasına yatırılmış olan buğdayı koruma vergisi hasılatı bakiyesinin mahsubu hakkında kanun*. Kanun No. 3035, 11 Haziran 1936.

Süreli Yayınlar

Akşam.

Anadolu.

Hakimiyet-i Milliye.

Millet.

Özdilek.

Son Posta.

Türkiye Hilâliahmer Mecmuası. Sayı 28, Yıl 9, Ankara, 15 Ağustos 1930.

Türkiye Hilâliahmer Mecmuası. Sayı 97, Yıl 9, Ankara, 15 Eylül 1929.

Türkiye Hilâliahmer Mecmuası. Sayı 118, Yıl 10, Ankara, 15 Haziran 1931.

Türkiye Hilâliahmer Mecmuası. Sayı 124, Yıl 11, Ankara, 15 Mayıs 1932.

Türkiye Hilâliahmer Mecmuası. Sayı 132, Yıl 13, Ankara, 29 İlk Teşrin 1933.

Türkiye Hilâliahmer Mecmuası. Sayı 140, Yıl 14, Ankara, 15 Şubat 1935.

Türkiye Hilâliahmer Mecmuası. Sayı 141, Yıl 14, Ankara, 15 Nisan 1935.

Türkiye Hilâliahmer Mecmuası. Sayı 142, Yıl 14, Ankara, 15 Haziran 1935.

Türkiye Kızılay Mecmuası. Sayı 145, Yıl 15, Ankara, 15 Birincikanun 1936.

Türkiye Kızılay Mecmuası. Sayı 145, Yıl 15, Ankara, 29 Birinciteşrin 1936.

Türkiye Kızılay Mecmuası. Sayı 146, Yıl 15, Ankara, 15 Şubat 1936.

Türkiye Kızılay Mecmuası. Sayı 152, Yıl 16, Ankara, 15 Şubat 1937.

Türkiye Kızılay Mecmuası. Sayı 156, Yıl 17, Ankara, 29 Birinciteşrin 1937.

Türkiye Kızılay Mecmuası. Sayı 157, Yıl 17, Ankara, 25 Birincikanun 1937.

Türkiye Kızılay Mecmuası. Sayı 162, Yıl 17, Ankara, 15 I. Teşrin 1938.

Ulus.

İBB - Atatürk Kitaplığı

Demirbaş: Krt_012415

Demirbaş: Krt_017971

Telif Eserler

Akgün, Seçil Karal. “Cumhuriyet Duyulurken Geride Bırakılmayan Bir Kurum: Hilal-i Ahmer Cemiyeti.” *ODTÜ Gelişme Dergisi* 39 (Nisan 2012): 111–136.

Akgün, Seçil Karal ve Murat Uluğtekin. *Hilâl-i Ahmer'den Kızılay'a*. Cilt 2. Türk Hava Kurumu Basımevi, 2001.

Altuğ, Yılmaz. “Balkanlar’dan Anayurda Yapılan Göçler.” *Belleten* 55, no. 212 (Nisan 1991): 109–120.

Arslan, Aslı. “Atatürk Döneminde Romanya’dan Türk Göçleri ve Göçmenlerin Türkiye’de İskânları.” *Turkish Studies* 9, no. 4 (2014): 23–44.

Çapa, Mesut. *Kızılay (Hilâl-i Ahmer) Cemiyeti (1914–1925)*. Türkiye Kızılay Derneği Yayınları, 2010.

Duman, Önder. “Romanya’dan Kocaeli Vilayetine Göç ve İskân (1935–1939).” In *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Sempozyumu II*, edited by Haluk Selvi, M. Bilal Çelik, and Ali Yeşildal, Cilt 1. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2016.

Karapınar, Özlem. “Trakya’nın Yeni Sakinleri: Göçmenler (1934–1938).” *History Studies* 12, no. 2 (2019): 467–495.

Pınar, Mehmet. *Cumhuriyet Döneminde Mersin ve İçel’de Siyasi Hayat (1923–1950)*. Hiperlink Yayınları, 2018.

———. “Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Mersin Hilâl-i Ahmer Cemiyeti.” *Atatürk Dergisi* 1, no. 1: 281–297.

———. “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Kızılay’ın Dış Yardımları ve Yardımların Dış Politikaya Etkileri.” *Route Educational and Social Science Journal* 3, no. 1 (2016): 139–158.

Sağır, Adem, ve Zeynep Aktaş. “Romanya’dan Türkiye’ye Gelen Göçmenlerle Türk Toplumu Arasındaki İlişkinin Sosyolojik Çözümlemesi: Türk Yazılı Basınında 1934–1938 Dönemi.” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 99 (Bahar 2019): 141–214.

Sertel, Suat. *Türk Kızılay’ının Yunanistan’a Yaptığı Yardımlar (1939–1945)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Soysal, İsmail. *Türkiye’nin Siyasal Antlaşmaları, 1920–1945*. Türk Tarih Kurumu, 1983.

Şimşek, Halil. *Türk-Bulgar İlişkileri ve Göç*. Harp Akademileri Yayınları, 1999.

Yıldırım, Cevriye. *Hilal-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti İzmir Merkezi’nin Kuruluş ve Faaliyetleri (1911–1945)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Ekler

Ek 1

Deniz kıyısında Kızılay'ın hastane olarak kullandıkları bir yapı ve hemşireler
(İBB, Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Krt_012415)



Ek 2

Kızılay Aşevi
(İBB, Atatürk Kitaplığı, Demirbaş: Krt_017971)



Ek 3

Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi
(BCA, 030.10.72.474.7)

TRAKYA UMUMİ MÜFETTİŞLİĞİ

Şubesi : İskân Müş.
Sayı : 1670

Edirne : 14/3/935

Ozû : 100

Hilâliahmer cemiye-
tinin U.Müfettişliğe mıntaka
sındaki yoksullarla eksiklik
lere gösterdiği yüksek ve de
ğerli alaka hak .

Yüksek Başbakanlığa

Umumî Müfettişliğinin Trakyada işe başladığı mayıs 934 başından şî-
mdiye kadar mıntakanın beklemeyen ve umulmayan ihtiyaç ve eksiklikleri
ni önlemek ve karşılamak için yüksek kurumlarının bir kaç bakımdan uz-
attığı elin büyük değerini anlatabilmek kazamılan gönül ve korunan var-
lıkların sayısını topluca gösterebilmek kaygusuyle ulu yardımlariyle
yapılan işlerin sırasıyla aşağıda arz ediyorum .

I - Üç defada birbiri ardınca gönderilen 5000 + 3000 + 2000 =
10.000 lira

A) Hükûmetçe tahsisat verilmediği sırada 1.800 lirası muhtelif ze-
manlarda Tekirdağ, Çanakkale, vilâyetlerine parça parça verilerek yeni
gelen göçkenlerin yiyecek ve yakacaklariyle ve bilhassa 200 lirası uf-
ak tefek yardımlarla kurdukları evlerin camlarının takılmasına .

B) 600 lirası ile Edirne'de göçken kabul merkezi olan Karaağaçtaki
misafiranenin soyunma, giyinme banyo, etüv, çamaşır yıkama yerleriyle
su tesisatına .

C) 1000 lirası Mersinden göçken evleri için yapılmak üzere geti-
rilmekte olan kerestelerin taşınması için İgel vilâyetine .

D) 2000 lirası kerestelerin teslimini müteakip vapurcilere veril-
mek üzere İstanbul vilâyetine .

E) 850 lirası yeni gelen göçkenlere ayakkabı alınıp dağıtılmak
üzere Tekirdağ ve Çanakkale vilâyetlerine .

F) 340 lirası Edirne'de yaptırılıp Lüleburgazdaki göçkenlere dağı-
dılmak üzere Hilâliahmer eliyle yollanan 150 çift ayak kabiya .

G) 100 lirası Edirne'de su baskınına uğrayıp pek düşkün kalan yok-
sullara yardım için Edirne Hilâliahmeri elindeki paraya ilâve edilmiş.

5 -

030	10			72	474	7
-----	----	--	--	----	-----	---

1

Ek 4

Urla Tahaffuzhanesinde Cemiyet tarafından misafir edilen göçmenler
(Türkiye Kızılay Mecmuası, S.156, Yıl.17, Ankara 29 Birinci Teşrin 1937, s. 67)



Ek 5

Marmara Ereğlisi Kızılây Göçmenler Aşevinden görüşler
(Türkiye Kızılây Mecmuası, S.157, Yıl.17, Ankara 25 Birinci Kânun 1937, s. 173)



Ek 6

Sirkeci Aşevinde Romanya göçmenlere yiyecek tevsi edilirken
(Türkiye Kızılay Mecmuası, S.162, Yıl.17, Ankara, 15 I. Teşrin 1938, s. 478)

